

Jugoslovenci v Ameriki

(Od našega posebnega ameriškega dopisa.)

O Veliki noči je »Jutro« na podlagi statističnih podatkov ugotovilo, da živi v ameriških Zedinjenih državah okoli 616.000 prebivalcev iz Jugoslavije. To liko se jih je namreč priselilo v Ameriko. V to število pa so vračunani tudi njihovi še na ameriških tleh rojeni potomci. Po precej konservativnem številu je baje med temi 616 tisoč dušami 353 tisoč Srbov in Hrvatov, Slovencev pa 253.000. Današnji članek hoče podati pregled, kako so naši ljudje raztreseni v ozemlju Zedinjenih držav.

Največ slovenskih priselencev imajo države s premočnimi polji in med temi prednjači država Pennsylvania, najbolj bogata na premogu. Stevilke pokazujejo, da je v tej državi 162.000 Jugoslovenov in med njimi 60 tisoč Slovencev. Le malodonek priselencev je zaposlenih po tovarnah v Pittsburgu, Johnstownu in v drugih industrijskih centrih. Naši ljudje žive večinoma v premočarskih siliščih. Manjši odstotek se ukvarja tudi s poljedelstvom.

Druga država s številnim jugoslovenskim priselilstvom je Ohio, v kateri je 93.000 Jugoslovenov, Slovencev pa 47.000. Slovenci v Ohiju so večinoma naseljeni v Clevelandu in v okoliciških naselbinah. Precejšen del jih najdemo tudi po rudiščih vzhodnega Ohija, ki meji na Pennsylvania. V Ohiju je že več slovenskih farmarjev kot v Pennsylvania; zlasti jih je v bližini Clevelanda, kjer se dobro izplača kosejereja in zelenjadstvo.

Država Illinois je tretja na vrsti s številom 58.000 naših. Od tega odpade 26.000 duš na Slovence. Kolikor je Slovencev v severnem Illinoisu, služijo v različnih industrijah, zlasti v Chicagu, Waukeganu, Jolietu in La Salu. Vsi ti kraji imajo precej močne slovenske kolonije; v južnem Illinoisu so Slovenci naseljeni v rudarskih krajih. Slovenskih poljedelcev je v Illinoisu malo.

Država Michigan šteje 35.000 naših ljudi, od katerih je jedva okoli 10.000 Slovencev. Ti so deloma zaposleni v avtomobilski industriji mesta Detroit. Mnogo pa jih je v službi po različnih parnih žagah severnega Michigana ali pa imajo svoje kmetije. V sadnem pasu države Michigan je marsikje najti tudi slovenskega posestnika, toda naseljeni so vsi tako raztreseni, da tvorijo prav malo skupnih občin.

Minnesota ima približno enako število Jugoslovenov kot Michigan s to razliko, da je v Minnesoti več Slovencev kot Srbov in Hrvatov. Znan je poseben »iron Range« v Minnesoti, kjer je večinoma vse slovensko priselilstvo te države. Semkaj je izvalil naše ljudi nekdanji dober zaslužek v rudnikih za kopanje železa. Zdaj ta industrija že več let ni tako živa kot sivočasno. Radi tega se rojaki lotevajo trgovine in poljedelstva. Ob tisočih jezerih države Minnesote je tudi nekaj slovenskih lastnikov letovišč.

Enako število kot Minnesota in Michigan ima država New York. V tej državi je še več Slovencev. Srbov in Hrvatov je malo. Tudi v New Yorku so Slovenci večinoma raztreseni po velikih industrijskih mestih in nikjer ne tvorijo skupne kolonije. Vse drugače pa je z njih farmarskimi naselbinami, katere so dokaj skupne. Slovepski farmarji v državi New York se ukvarjajo največ z živinorejo. Imajo skupne mlekarne, iz katerih odpremljajo mleko v velika mesta. Je pa tukaj tudi manjše število sadjarjev.

Kalifornija in Indiana sta približno enako močni glede števila našega priselilstva. Vsaka šteje približno 21 do 22 tisoč Jugoslovenov. Razlika je le ta, da živi v Indijani več Slovencev, v Kaliforniji pa več Hrvatov, zlasti Dalmatincev. Tudi v Indijani so naši ljudje večinoma po rudnikih, deloma pa jih najdemo tudi na kmetih, kjer imajo lepe farme. Vse drugače je v Kaliforniji. Tam ni rudnikov razen zlatokopov, kjer pa je zaposlenih le malo število naših ljudi. Močna slovenska kolonija je »Kranjski hrib« v sredini velikega San Francisca. Slovenci tvorijo tam takorekoč samostojno mestce. Zaposleni so v pristaniščih in pri različnih delih po mestu. Nekaj jih ima tudi trgovine in je odiranje popolnoma ponehalo.

Zvečer je začelo deževati, zato je večina odrzela v Gruzi na park. Če omenim vzrok, da smo raje večerjali na parku kakor da bi ostali v Dubrovniku, se mi bo zopet očitalo, da mnogo preveč pišem o tej stvari in da naše slabosti prav tako odkrito opisujem kakor vrline. V svojo obrambo moram še enkrat poudariti, da ta moj popis potovanja ni potpis v pravem pomenu, ampak le opis osebnih vtisov in različnih dogodkov, ki so se nam primerili na potovanju in ki jih kolikor količno vestno in resnično prikazujem, bodisi da potem kažejo naše vrline ali slabosti, a da poslednjih nikakor nečem olepšati. Pravi vzrok našega povratka na park je bil ta: Več kakor pol dneva smo pošteno hodili okrog po Dubrovniku in Lokrumu na soncu in morskem zraku in bili smo potrebni čaše piva, ki je pa na kopnem nismo mogli dobiti, ker so bile ta dva občinske volitve po vsej Dalmaciji...

Drugi dan je tudi deževalo in nam privikar na celotno potovanje motilo razpoloženje. Ko je okrog poldne »Kardžordže« dvignil sidro, se je spet zjasnilo in vsi pot do Sušaka smo imeli lepo vreme. Zadnji dan našega potovanja je hitro minil, ker je bilo treba pospra-

vine, prenočišča itd. V Kaliforniji so posebno na glas dalmatinski ribiči, restavraciji in hotelirji. Da so se dalmatinski priselenci lotili ribištva v krajih, ki so zelo podobni njih ožji domovini, je čisto umljivo, čuden pojav pa je, da so okupirali po mestih ob Pacifiku takorekoč vse restavracije. Tako najdemo veliko števil, slovenskih restavracij v Kaliforniji in v drugih državah ob Pacifiku. Južna Kalifornija, kolikor je je pod Zedinjenimi državami, ima tudi precejšnje število slovenskih kmetovalcev, ki se bavijo največ s sadjarstvom in s kosejerejo. To je namreč v bližini Los Angelesa, kamor oddajo svoje produkte. Spoznali so, da je to zelo koristno in so si pridobili lepe nasade oranž, citron, banan, orehov, mandljev in drugih južnih sadežev.

Wisconsin s 25.000 našimi je večinoma agrarna država. Zato je tudi večji del slovenskih priselencev v tej državi na kmetijah, kjer so zlasti znani po svojem mlekarstvu. Razen v mestih Milwaukee in Sheboygan, kjer je do pet tisoč naših po industrijah, so večinoma vsi farmarji.

Washington, Montana in New Jersey so države, ki imajo približno po 15.000 naših. Washington je nekaj sličnega kot

jako slabe. Nekaj čudna samozavest je v slovenskih rudarjih subega Kansasa. Naselili so se tja že pred desetletji, ustanovili so si lepe domove in z organiziranjem drugih rudarjev so izboljšali gnotne razmere, ki so bile pred prihodom Slovencev neznozne in suženjske za rudarje. Se vedno imajo močno organizacijo, čeprav so premočgovne družbe pred par leti osredotočile ves boj na Kansas, da razbijejo rudarsko unijo. Razmere so se poslabšale, toda Slovenci drže unijo in upajo na boljše čase.

Iowa ima nekoliko manj Jugoslovenov kot Kansas ali Kolorado, namreč okoli 8000. Ti so bili svoečasno po rudnikih, a ko so se razmere v rudnikih poslabšale, so stalno zapuščali to delo in so se jeli osamosvojovati. Zdej je veliko število slovenskih naselencev v koruznem pasu države Iowa. Več kot Iowa ima naših prebivalcev država West Virginia. Tam so naši ljudje skoro izključno zaposleni v rudiščih. Baš letos imajo, hud boj, da si ohranijo rudarsko organizacijo. Slovenci so sploh znani kot najboljši bojevniki za delavske organizacije in med njimi je težko najti stavkokaze. So dobri organizatorji in kot taki tudi osvraženi pri družbah, priljubljeni pa pri drugih delavcih.

Geografska razpodelba v Zedinjenih državah.

Kalifornija. V pristaniških mestih delajo naši ljudje v lukah. V veliki meri pa so tudi tukaj ribiči in restavraciji; precej jih je po znanih sadovnjakih ameriškega severozapada in v parnih žagah. Wyoming in Montana sta zopet poljedelski državi, a imata precej rudnikov, po katerih je največ naših ljudi. Veliko je v teh državah naših takozvanih »rangerjev«, ki so večinoma raztreseni naseljeni, da jih nikdar ne bo mogoče prešteti.

Nekoliko manj našega prebivalstva kot omenjene štiri države ima Kolorado. Tu so naši zopet po rudnikih. Tisti, ki so se naveličali garanja po premočgokopih, so si kupili farme, če so si mogli kaj prirediti. Tako najdemo v Koloradu nemalo števil slovenskih farmarjev, posebno sadjarjev, ki imajo dobro razvito gospodarstvo, v katerem se poslužujejo vodnih kanalov, ki namakajo suho prelijsko zemljo. Mnogi naši so imeli velike izgube z nakupom zemlje v pustih zapadnih prelijah, a po dolgoletnem delu in umnem namakanju se je mnogim posrečilo ustvariti si lepe domove. Kolorado ima vsega okoli 10.000 naših ljudi. Med njimi so večinoma Slovenci. Ravnotako je s Kansasom, ki ima še nekaj več naših kot Kolorado. Ti se vztrajno drže v rudnikih, četudi so razmere že več let

Država Missouri ima nekaj manj kot 10.000 jugoslovenskih prebivalcev, ki so povečini Hrvati. Poleg njih živi tudi 1200 Slovencev. Slovenci so večidel farmarji, pridelovalci bombaža in grozdja, dočim so Hrvati večinoma nastanjeni v St. Louisu, kjer so zaposleni po različnih industrijah.

Države Connecticut, Oregon, Nebraska in Arizona imajo po 5000 naših prebivalcev vsaka. V Connecticutu so jugoslovenski priselenci večinoma Slovenci, le par sto je Hrvatov. Precej naših je tukaj v tekstilni industriji, drugi pa imajo tudi svoje farme in so znani zlasti kot pridelovalci brusnic, malin in različnih jagod. Tudi v Oregonu je med našimi priselenci večji del Slovencev. Živijo pa od sadjarstva. Obratno ima Nebraska skoro izključno Hrvate, ki so raztreseni naseljeni po farmah med Čehi. V Arizoni so Hrvati, Slovencev je le okoli 500.

Utah šteje nekoliko manj Jugoslovenov kakor gornjih pet držav. Ima nekaj nad 3000 naših, od katerih je približno polovica Srbov in Hrvatov, polovica pa Slovencev. Zaposleni so po rudnikih. Približno toliko število naših ima tudi država Massachusetts, v kateri je vsega skupaj do 1000 Slovencev. Naseljeni pa so tako raztreseni, da ne tvorijo nobene skupne kolonije.

hvale izreči ljubljanski železniški direkciji v imenu vseh slovenskih udeležencev za to veliko uslugo.

Naj se tudi priručno zahvalim na tem mestu našemu admiralu g. Milanu Milčiču, ki je tako spretno in lepo aranžiral in vodil celo potovanje. Isto velja njegovi gospe soprogi. Vsi sopotniki nam ostanejo v najlepšem spominu, saj smo celo politično vsi soglašali v vedno odkritem izražanju ljubezni do skupne domovine.

Rojakom sopotnikom se ne bom zahvalil, bilo smo takorekoč ena rodina, soglašali smo z malimi izjemami vedno in sli drug drugemu na roko, kjer je bilo treba. Po sebi je umavno, da si bomo najboljši ostali v prijateljskem spominu. Prositi pa moram oproščenja, če bi bil v tem opisu potovanja napisal to ali ono, kar bi bilo enemu ali drugemu neljubo. To nikakor ni bil moj namen in odkrito me veseli, da je nekdo brskal po mojem rokopisu in črtal ono, kar je bilo sicer res, pa njemu neljubo. Brez zamere vsem; videli se bomo pri sestanku »Afrikancev« in se tam odkrito porovorili.

Ajns pa pika!

Konec.

Države, ki imajo približno po 2000 naših so: Texas, New Mexico, Nevada, Maryland in South Dakota. V Teksasu imamo zopet slovenske farmarje, katehrih pa ni mnogo. Pred leti so slovenski farmarji, ki so tvorili skupno naselbino, sklenili, da začno vrtati na svoji za poljedelstva presuhi zemlji. Ustanovili so korporacijo takozvano »Cleveland Diamond Oil Corporation«, nabavili vrtnalne stroje in v Zedinjenih državah pridobili delničarje, da so podjetje financirali. Izvedenci za geologijo zagotavljajo, da ta zemlja vsebuje olje, ker je v notranjih plasteh pod površino tudi velika množina škrljencev. To je prvi znak, da se v kraju nahaja olje. Vsekakor je pa podjetje že precej časa na delu in dosedaj — brez uspeha. Na tem podjetju je zainteresiranih veliko rojakov. New Mexico in Nevada sta državi takih pustinj, da se človek čudi, kako je sploh mogoče, da je zašlo tja več tisoč naših rojakov. V te kraje, kakor tudi v Arizoni, je šlo precej naših prospektorjev (iskalcev zlata) in sploh srečolovcev. Veliko jih je tam ostalo po raznih rudnikih, kamor so spravili še druge rojake, da so stalno ostali v onih brezdnih samotah. South Dakota je država žita, vendar so slovenski in hrvatski priselenci v tej državi večinoma sami rudarji, farmarjev je prav malo. V Marylandu, obrežni državi na vzhodu, so naši največ po industrijah in v pristaniščih.

jali, ker zanje kot zaostale države s slabimi mezdami za delavce kraji niso bili privlačni. Selili pa so se po daljnem zapadu in so obstali v krajih, kjer je bilo največ zaslužka ali pa so jim pokrajine ugajale, ker so bile slične domovini. Ta vzrok najdemo pri mnogih slovenskih farmarjih, najbolj pa pri dalmatinskih ribičih in vinorejcih. V vsakem slučaju pa so v prvi vrsti vplivale na naseljevanje naših v Ameriki ekonomske razmere, kajti Slovencev v Zedinjenih državah vidimo zaposlene v vseh panogah življenja in tudi v vseh krajih. To je znamenje, da so v prvi vrsti vedno upoštevali le to, kje so večji zaslužki.

Žarnice

Osrnam — vsakovrstne najceneje

J. Gorec, poslovalnica Kreditne banke.

Vidovčevci

Vse za človeka, ničesar proti človeku.

(M. Vidovčev.)

Sodobni človek je postal nezvest svojem bistvu. Zatajil je najlepše, najusodnejše strani bogato bujnega življenja v sebi in obdržal le zunanost, ki polnijo njegovo izsušeno jedro. Zato je otopel za najvišje vrednote, postal notranje nesrečen suženj svojih nekdanjih sredstev: koristi, prijetnosti, tehnike in civilizacije. Ta slika je Schelerjeva karakterizacija današnjega človeka, in priznati moramo, da je mož s temi besedami odkriti bolečino v sodobnem človeškem življenju. V hlastanju po materialnih dobrinah, v utečenju najnižjih in ponižujočih instinktov, v zlorabi človeškega dostojanstva, v zanemarjanju kulture duha in srca, v krepkih najstrožje verskega in političnega fanatizma... v vseh teh ekstremih življenja človek ter išče sreče in blagostanja. Tako pozablja na bistvo samega sebe, ne izhaja iz sebe, temveč tipa po vrednotah izven sebe, po zunanjem svetu subjektivnih vrednot.

Današnje organizacije: verske, nacionalne, socialne, gospodarske... bi morale služiti človeku, morale bi dvigati in pospeševati v njem vse objektivno pojmovane dobre dispozicije. Morale bi v njem buditi zavest idele skupnosti človeštva, a one so v svoji slepi zagrizenosti zgrzele svoje prvotne cilje; mesto da bi jim bil cilj vzgoja popolnega človeka, so ga zaslužile in ga spreminile v golo sredstvo. Kakor otrok z lutkami, tako se igra družabno življenje s človekom: njegov deroči lok teče mimo človeka, da celo — proti njemu. Meč, denar, premoč, to deli usodo nemočnim narodom ter jim vsiljuje pravico do živatarnja. Kruti egoizem raste, blagi altruizem hira pod peko snovnega materializma! Na videz priključna zunanost, oblika skriva vedno notranjščino. Blesčeti znaki večstoletne kulture in civilizacije: imena, naslovi, priznanja so le krikne, ki na videz zakrivajo zver v človeški podobi. Principi morale in etike so v človeku zamrli. Življenje se je spremenilo v suho številčenje. Skrajni nacionalizem vlada dandanes na svetu. Vse te komponente dajajo življenju destruktivni značaj rezultanta gospodujočih sil pa zapuščajo v življenju človeštva tragične sledove. Svetovne revolucije so torej jasni znaki narodnega nezadovoljstva, znaki tipanja in iskanja novih vrednot, novega življenja.

Veliki duhovni so pričeli lečiti krizo človeštva, zatrjačoli, da zlo sveta leži v ekonomičnih neprilikah, v obledeli nacionalistični zavesti in v narušeni ideji narodnega sporazuma. Kakor smo pa spoznali, je imel Wilsonov načrt zdravljenja narodnih mas skoro največji uspeh.

Ali je že sama svoboda prinesla našemu narodu ozdravitev? Na zunan pač, a na znotraj še ne. Narod še vedno toži o zlu in stiskah, ki nevtalizirajo sile pozitivnega ustvarjanja človeške družbe. Na ta način se rodijo občutki, da je življenje strupeno in nevedno samega sebe. Menda je bil Miljenko Vidovčev prvi pri nas, ki je našel vzrok temu nezadovoljstvu v moralno etički nezavednosti človeka. Zamislil se je v svojo lastno notranjost in jel iskati sredstev za obujanje vseh onih latentnih sil v človeku, ki nudijo življenju bogato razkošje ter čudotvorno moč in bogastvo. V vzgoji in prosvetljenju širokih narodnih plasti je našel sredstvo za oživotvorenje svojih misli, ki tvorijo bistvo njegove življenjske filozofije. Vzgoja, sloneča na moralnih in etičkih principih, naj dovede narod k duševnemu preporodu: k sreči, ki se ne naslanja na nesrečo drugih. Preporod človeka in s tem dvigati ideale v življenju, to je Vidovčev namen. Njegov vzgojni ideal je torej vzgoja — novega človeka. Šigar toplota čustev naj ogreva ledenike in nezmoljiva duševna moč naj pretvaja pustinje in plodne vrtove. V kraljestvu ljubezni, dobrote, lepote in plemenitosti naj poseže sodobni človek, da vzkipi v njem novo življenje. Na vratih, ki vodijo v njegov kabinet, stoji napis: Nema ovdje mesta neradu, jer je nerad smrt, a mi smo živi!

Vidovčev poskus se je obnesel. Kamen, vržen v vodo, tvori še danes koncentrične kroge. Tako se je pričela širiti po naši domovini Vidovčeva ideja, jelo se so množiti podružnice njegove centralne »Škole za odrasle« po vseh večjih centrih naše države. Skrajni povod srečamo Vidovčeve klube: v Splitu, Mostarju, Zenici, Varesu, Brodu, Subotici, Drnišu, Ljubljani itd. Povod se širi prosveta in se obnavlja človeška družba; odpirajo se srca, sila moči ustvarja pozitivne vrednote, značaji vstajajo, poraja se — nov človek.

Kdo so Vidovčevci? Člani Vidovčevih vzgojno prosvetnih klubov: delavci, obrtniki, uradniki, ljudje, ki so se zapuili besedi svojega učitelja. Znanje in prosveta, ki se nahaja v Vidovčevih kulturnih vrelcih, jim je le sredstvo za ustvarjanje pravega človeka: velikega v ljubezni, delu in dobroti v korist ožji in širši človeški družbi. Oni iščejo bisere svoje notranosti in odkrivajo svoje duševno bogastvo. Vidovčevci ne iščejo zadovoljstva samo v začasnih vrednotah zunanega sveta, oni iščejo sebe v sebi. Simboli njihovih težev in hoten se jasno zrcalijo v njihovem geslu: Bodi človek!

Pozdravljeni, Vidovčevci, pozdravljeni, preporod človeka!

Alb. Silv.